چۆن ڕۆژی ئەنفال دیاریکرا؟..
عەلی مەحمود محەمەد

بۆ یادی ئەنفالی 2024 بابەتێکم نووسی بەناوی (4-14 کە کوردی بە ڕۆژی ئەنفال ؟)، تا لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ بڵاو بکرێتەوە،دواتر لە ڕۆژنامەکەوە پەیوەندییان پێمەوە کرد کە بابەتەکەت درێژە کورتی دەکەینەوە، بەڵێ وتم ڕایگرن، کەچی کە ژمارە 9147 ی ڕۆژنامەکە لە ڕێکەوتی 2024-4-14 کە دەرچوو بابەتێکی کاك تەیب جەباری تێدا بڵاو کرابووەوە بەناوی (چۆن 14/4 کرا بەساڵڕۆژی ئەنفال؟)، زۆر لام سەیرو سەرنج ڕاکێش بوو، چ ڕێکەوتێکە دوو کەس بە یەك ناونیشان بابەت بۆ یەك ڕۆژنامە بنووسن؟، بابەتە پڕ لە سەرچاوەو وردەکەی من ڕەتبکەنەوە، بابەتە سادەکەی خۆیان بڵاو بکەنەوە، دەبێت سیاسەت تەداخول لە هەموو شتێك بە مێژووەوە بکات؟.

بۆ ڕۆژێك؟

ئەنفال مەرگی خێراو لەسەرخۆی بە ئازاری گەلێك بوو، مەرگێك پرۆسەی روح کێشانەکەی 197 ڕۆژی خایاند، ڕژێم شەوی دەدایە دەم ڕۆژەوە بۆ قەسابیکردنی لادێنشینەکان کوردستان و سوتاندنی خاك و وێرانکردنی ئاوەدانی و وشککردنی سەوزایی و کانییەکانی و نەهێشتنی مرۆڤێك بە ناوی کوردەوە، لە سەرەتا لە دەرەوەی شارەکان جاڕی کۆمەڵکوژی دا، دوایی ناو شارەکانیشی گرتەوە، سوپای عێراق لە سەرباز و جاش بە خەفیفەو مەفرەزە تایبەتییەکانەوە وەك حەزییایەك لە هەر چوار لاوە پەلاماری تەواوی لادێکانی کوردستانیان دا، ئەوەی ڕزگاری نەبوو لەو ڕۆژەوە ببڕیای ببڕای نەیانمان بینییەوە. هەموو ڕۆژەکانی ئەو ئۆپەراسیۆنی مەرگە، مەرگەساتێکی پڕ لە وەیل بوو، ڕۆژگارەکانی دواشی ژیانی ناو مەرگەساتەکانی تۆپزاو و نگرەسەلمان، چاڵ و پەناگای گولەبارانکردنی بە کۆمەڵی ئەنفالکراوان هەموو مێژوویەکی دانەبڕاون لە یەکتر، بە ئەڵقەیەکی هەتا هەتایی پێکەوە گرێدراون، مێژوویەك بوو پڕ لە یادەوەری مەرگ و تاوان، جێی خۆیەتی یادی هەموو ئەو تاوان و کارەسات و قوربانیانە بکرێتەوە کە لە ماوەی ئەو حەوت مانگەدا ئەنجام دران بە ناوی ئەنفال. ئەوەی لە ناویدا نەژیا بێت، ئەوەی بە چاوی خۆی وێنە ترسناکەکانی تاوان و کارەساتە جەرگ بڕەکانی نەبینیبێت، ئەوەی ئێش و ئازارەکانی بە جەستە و روح نەچەشتبێت، ئەوەی ڕۆژی نەدابێتە دەم شەوەوە بە

بینینەوەی خۆشەویستەکانی، گەڕان بە دوای پارچە جگەرەکانی، ئەوەی بە پێی خۆی ڕزگار نەبوو بێت و لەو جەهەنەمە نەگەڕابێتەوە، ناتوانێت وینای چیرۆکەکانی ئەو مەرگە ساتە بکێشێت، ئەمە لە خەونی شاعیرانە زۆر دوورترە، ئەمە ئەو جیهانەیە لە وێنای جەهەنەمی ئاینەکان و دۆزەخی عاشقان گەورەترە، ئەمە جیهانێکی تایبەتە کورد ناوی ناوە ئەنفال و مرۆڤایەتیش ناوی ناوە جینۆساید.

خۆ ناشتوانرێت هەموو ڕۆژەکانی ئەنفال، بکرێت بە شین و شەیپوری یاداوەرییەکانی قوربانیان، چونکە فەزایەك بە ژیان، کاتێك بە بیرکردنەوە و هەنگاو نان بە ئایندە، چرکە ساتێك بە ژیانی دوا ڕۆژ نامێنێتەوە .

لە بیرکردنەوەی یاداوەرییەکانیش مانای لە بیرکردنی تاوان، لە یاد کردنی خیانەت، لە بیر کردنی مێژووی تاڵ و شکستەکانی ڕابردوو دێت، گەلێکیش ڕابردووی غەدر و کارەساتەکانی لە بیر بکات، مانای ڕازییە بە کوشت و بڕەکانی داهاتووش، مانای ملکەچ دەکات بە زەلالەت و قەسابییەکان کەوا چاوەڕوانین، لە بیرکردنی یاداوەرییەکان یانی دەست ئاواڵە کردنی داهاتووە بە دوبارە بوونەوەی کارەساتە ترسناکەکان. بە ئەوەی لە داهاتوو مەرگە سات و قەسابی کردنەکانی رابردووی خۆمان لە یاد نەچێت، بە ئەوەی ئێسکەکانمان لە بیابان و ناو حەوزی تەزابەکان دەرکێینەوەو تف لە حەجاج و حەجاجییەکان بکەین، پێویستمان بەوە هەیە لە ڕێگەی یاد کردنەوەی ئەنفالەوە خۆمان وەك گەلێکی بەردەوام لە پرسە و خەبات کەر بە دواڕۆژێکی ڕۆشن دانێین، گەلێك ئامادەیی ئەوەی هەیە ڕابردووەکان خۆی وەك ئەوەی هەبووە بخوێنێتەوە بە هەنگاوەکانی داهاتوو، ئەمە چاومان لە داهاتووە، بۆیە ڕابردوو دەخوێنینەوە بە ئەوەی داهاتوییەکی ڕون و گەش دابین بکەین و هەڵەکان دووبارە نەکەینەوە، هەرچەندە بوونی تاوانبارانی کورد لە ناومان بەردەوام ئازاری دەروونیمان زیاد دەکات و یادکردنەوەکانمان تاڵە کەن، بەردەوام ئازارمان دەدەن.

یادکردنەوە بەشێکە لە قەرەبووی ڕوحی، بەشێکە لەخۆ ئامادە کردنەوە بە هەنگاونان بە دادپەروەری، بەشێکە لە بەرەو ڕوبوونەوەی مەرگ و کەرامەت.

بە بەرواری 4-14

شێخ وەسانان و بادینان و شاری سەردەشت یەکەم شارو ناوچە بوون، بەر لەدانی چەکی کیمیاوی کەوتن لە کوردستان، بەڵام هەڵەبجە کرا بە ڕۆژی شەرمەزارکردنی چەکی کیمیاوی لە کوردستان وە چووە لیستی گینزەوە وەك خاوەند زۆرترین قوربانی چەکی کیمیاوی لە جیهان،

چونکە قەبارەی زیانەکانی گەورەتر بوو لە هەمووان و تاوانەکە ناسراوتر تربوو لەوانی پێشوتر کە دواتر کە هاتن. بۆ بەرز ڕاگرتنی یادگە، هەموو تاوانێك پێویستە ڕۆژێك هەبێت بۆ یادکردنەوەی، بوونی ڕۆژێکی وا گرنگە بۆ ناوەندیدان بە یادەکە لە لایەن نەتەوەوە بۆ لەبیر نەکردنەوەو سزا دانی بکەرانی، هەروەها گرنگیشە بۆ بەردەوام هێشتنەوەی لە زەینی نەوەکانی داهاتوو و باشتر کردنی باری ژیانی ئەوانەی پەیوەستن بەو تاوانەوە، ئەمە لە پاڵ ئەوەی بەرز ڕاگرتنی یاداوەری بەشێکە لە قەرەبوو کردنەوەی مەعنەوی قوربانیان.

کام ڕۆژ بۆ ئەنفال؟

ئەنفالیش بەهەمان شێوە دەبێت ڕۆژێك تیایدا دیاری بکرێت بۆ یادکردنەوەی ئەو تاوانە 197 ڕۆژییەی کە لە جەرگەیدا نزیك بە 10% گەلەکەمانی تێدا کوشت و بە کرا، نە یەکەم ڕۆژی و نە دوا ڕۆژی ئەو تاوانە لە رویی مرۆییەوە ئەو زیانە گەورەیەی نەبووە تا دیاری بکرێن بۆ ناوەندی ڕۆژی یاداوەری، گەورەترین قەبارەی تاوانەکە لە پرۆسەکە ئەنفالی سێی گەرمیانە .
ئەنفالی گەرمیان کە لە ڕۆژی ڕەشی 7 نیسان یادی دامەزراندنی پارتی بەعس دەستی پێکرد و لە 4-20 کۆتایی پێهات، وەك بەعس ئاسا دڕندانەترین قۆناغی ئەنفالەکان بوو، هەرچەندە لەم شاڵاوەیان چەکی کیمیاوی بەکار نەهات جگە لە گوندی تازە شار وەك شیمانە دەکرێت، بە پێچەوانەی ئەنفالەکانی دیکە، کە سەرجەمیان بە لەدانی چەکی کیمیاوی دەستیان پێکرد، وەلێ پێدەشتەکانی گەرمیان ئەو جوگرافیایە نەبوو بۆ بەرەو ڕووبونەوەی سوپای بەعس بۆیە زیانەکان گەورە بوون، ئەمە لە پاڵ لە خشتەبردنی خەڵك لە لایەن جاشەکانەوە بۆ بوونی لەبوردنی گشتی، هەندێك جار مەلای مزگەوتەکانیش کەوتوونەتە ئەو تەڵەیەوە.
((لە گوندی تازە شار کە چەکی کیمیاویش بەکار هات پێشمەرگەکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، حیزبی شیوعی عێراقی)) قوربانی گەورەیان دا، بەڵام نەتوانرا پێش بە هێرشەکان بگیرێت، قەبارەی سوپای هێرش بەر گەورەتر بوو لە توانای بەرەنگاربوونەوەی پێشمەرگە و جەماوەر، کە پێشتر لە دوو پرۆسەی ئەنفالدا تێسرەواندنی کاریگەریان بەر کەوتبوو و تواناکانیانی لاواز کردبوو.
زیانی گەورەی ئەپەراسیۆنەکانی ئەنفال لە پرۆسەی ئەنفالی گەرمیان و لە ڕۆژەکانی 13-14-15—4-1988دا بوو، بە تایبەتیش ڕۆژی 14-4، زیانەکانی ئەو ڕۆژانەی تاوانەکە گەورەترین و زۆرترین زیان بوون کە بە شێوەیەك بە نیوەی کۆی قوربانییەکانی هەموو تاوانی ئەنفال

مەزەندە دەکرێت، شەوی 13 لەسەر 14 ی 4 بازنەی ئابلوقەدانی خەڵك تەسککرایەوە، کە ڕۆژی دواتر لە گوندی ملە سوورە زۆربەی خەڵکەکە لە لایەن جاشەکانەوە تەسلیمکرانەوە، لەو ڕۆژانە لە قادر کەرەم و سەنگاو لەیلانیش زیانەکان زۆر بوون، لە ڕۆژی 14 نیساندا لە هەردوو گوندی ملەسورەو کوێڕە جەی حاجی حەمەجان زۆربەی خەڵکی ناوچەکە پاش تەنگکردنەوەی بازنەی ئابلوقە لە سەریان بۆ ئالای سپییەوە لەوێ کۆببونەوە، هەموویانیان کۆکردەوە و ئەنفالیانیان کردن، جاشەکان ڕۆڵی کارایان هەبوو لە ئەنفالکردنی ئەو خەڵکە، لەو ڕۆژەدا هەزاران کەس لە خەڵکی ناوچەکە کە بەشی زۆریان ژن و منداڵ و پیر و پەککەوتە بوون کۆکرانەوە و بۆ ئیقای سەربازی و تراکتەرو ئۆتۆمبێلی هاووڵاتییانی ئەنفالکراو گواسترانەوە بۆ سەربازگەی قۆڕەتوو (قۆڕەتوو دەکەوێتە سنوری ناحیەی مەیدانی شاری خانەقینەوە، ئەم ناوچەیە لە دوای ساڵی 1974 ەوە تەعریب کراوە). پاشماوەی شمەك و جل وبەرگەکانیان تا ناوەڕاستی نەوەدەکانیش مابوون.

بەم هۆیەوە ڕێکەوتی 4-14 وەك ڕۆژێك تیایدا دەندەیی ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال گەیشتە ترۆپکی تاوان هەڵبژێردرا بۆ ڕۆژی ڕەشی ئەنفال، ڕۆژێك دەیان هەزار هاووڵاتی پاش ئابلوقە دان و قەتیسکردنەوەیان لە ناو بازنەیەکی تەسك لە لایەن جاشەکانەوە لە پێشیانەوە فەتاح بەگی جاف و چەندینی دیکە تەسلیم بە بەعس کرانەوە، بۆیە کاتێك 4-14 دێتە پێشەوە، دەبێت ناوی ئەو جاشانە لە پێشی پێشەوە بێن بۆ دادگاییکردن، ئەگەر تا ئێستاش دادگایی نەکرابێتن مخابن دوای ئەوەی دادگای باڵای تاوانەکانیش بەشێکیانی وەك تۆمەتبار بۆ دادگاییکردن ناساند.

حکومەت لە خەو هەستا

دیاریکردنی ڕۆژی 4-14 بۆ ڕۆژی ئەنفال هەنگاوێکی گرنگ بوو لە سەر دیاریکردنی ڕاستی ڕێگایەکی درووست بۆ بە گەلی کردنی یادەوەری تاوانی ئەنفال و جینۆسایدناسینی و بە مێژووکردنی و هەوڵدان بۆ باشتر کردنی باری ژیای بەجێماوەکانی قوربانیان.

هەموو کات زیان هەتیوەو قازانج باوکی زۆرە، کە بۆ یەکەم جار داواکرا 4-14 بکرێت بە ڕۆژی ئەنفال، دەستە بژێرێکی کەم لە دەوری بانگەوازەکەی کۆبوونەوە، کەسێك خۆی ناکرد بە خاوەندی، وەلێ کە هەوڵی بێپسانەوە و بەردەوامی دەیان کەس کە ناویان هاتووە دەگات بە ئەنجام، لە هەموو لایەکەوە دەڵێن منم، هەموو کات خەڵکانی بەرژەوەند خواست لە دوای هەوڵەکانەوە ئامادەن بە دورینەوەی ڕەنجی

خەڵکانی خۆنەویست .
دوای 19 ساڵ لە تاوانی ئەنفال، دوای 16 ساڵ لە ئازادبوونی کوردستان، دوای 12 ساڵ لە نووسینەوەی یەکەم بەیانی فەرمی کە تیایدا داواکراوە 4-14 بە ڕۆژی ئەنفال بناسرێت لە کوردستان، هەمان بەیاننامە لە ڕۆژی خۆیدا لە ڕۆژنامەو دەزگاکانی ڕاگەیاندن بە بەربڵاوی بڵاوکراوەتەوە و ئەرشیفکراوە، دوای ئەوەی ترسی هەڕەشەی کەس و کاری ئەنفالکراوەکان و شەرمەزاری بەرپرسان لە نەهێنانەوەی ڕوفاتی ئازیزی کەس و کارەکانمان تەقاندیانی، لە بەرواری 4-4 -2007 بڕیار لەسەر ئەوە درا 4-14 بەڕۆژی ئەنفال بناسرێت:" پیشنیوەرەی دوینی 4/4/2007، ئەنجومەنی وەزیرانی کوردستان بەسەرۆکایەتیی نیچیرڤان بارزانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و عومەر فەتاح جیگری سەرۆکی ئەنجومەن، له تەلاری ئەنجومەنی وەزیراندا کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی کرد. لەکۆبوونەوەکەدا رەزامەندیی لەسەر پرۆژەی بریاری دانانی رۆژی 14/4ی هەموو ساڵێك بەرۆژی ئەنفالکراوەکان وەرگیرا “.
بۆ نەپرسین دوای 16 ساڵ لە ئازادبوونی کوردستان، زوو نەبوو ڕۆژێکتان دیاریکرد بۆ ڕۆژی ئەنفال؟.

هەوڵەکان بۆ دیاریکردنی ڕۆژی 4-14 بۆ ڕۆژی ئەنفال

ئەو ڕۆژانەی دۆزی ئەنفال جێی گرنگی پێدانی لایەنەکان نەبوو، نووسەران و چالاکڤانانی ئەم بوارەش لە ژمارەی پەنجەکانی دەست کەمتر بوون، ئەنفال دەسیەیەکی بص خاوەند بوو، کەمتر لە ڕاگەیەنەندنەکان باسی لەوە دەکرا، ئەوەی هەشبوو پەرتوبەڵاو بوو، هوشیاری لە بواری دۆزەکە زۆر لە خوار بوو، لەو ڕۆژانەدا کۆمەڵێك چالاکوان و ڕۆشنبیر و هونەرموند و دلسۆزی ئەم گەلە، بە سکی برسی و ماندوێتی سەختی ژیانەوە، لە پاڵ نەبوونی و هەژاری خەمی ئەنفالەکانیان لە کۆڵ نا و شەویان دایە دەم ڕۆژەوە بۆ بە مصژوو کردنی ئەم تاوانە و دیاری کردنی ڕۆژصك بۆ یادکردنەوەی دەستە جەمعی، تاکو لەو ڕۆژەدا قورسایی بدرێتە تاوانەکە و ساڵانە لە کات و ساتی خۆیدا یاد بکرێتەوە، ئەو یاداوەرییە نەمرێنرێت، لە بیری تاکەکانی گەلەکەمان بە زیندویی بمێنێتەوەو ببێتە ڕێچەی ناساندنی لە ئاستی جیهانیدا .
پصویستە ئەو مرۆڤە دەسەزانەی کە هەوڵەکانیان بەری گرت بۆ دیاریکردنی ئەو ڕۆژە بە ڕۆژی ئەنفال، ناویان بچصتە مصژووی بەگژدا چونەوەی ئەنفال و ئەنفالچییەکان، منیش وەك ئاگادارصکی زۆرتر لە هەر کەسصکی دیکە لە بەشەکی زۆری ئەو چالاکیانە، چەند دصرصك لەم

یادە دەخەمە سەر کاغەز، بە داوای لێبوردن لە هەموو ئەو ناوانەی بە بێ هیچ هۆکارێك لە یادیانم کردووە، ناڕەوایە ڕەنجی کەسانێك بە بە مێژوو کردنی ئەنفال هەوڵیان داوە لە یاد بکرێن، بەری ڕەنجی کەسانی دیکە، هەوڵ و ماندوبوونی کەسانی دی ئەگەر لە گێڕیانیشدا نەبێت لە یاد بکەیت، دۆزەکە پێویستە دوور بخرێتەوە لە بازرگانی کردن بە خوێنی خەڵکەوە.

کێن ئەوانە؟

پاش گەڕانێکی وورد بە ناو ڕۆژنامەکانی دوای ڕاپەڕین، ئەوەی کەوتە بەر چاوم، یەکەم وتاری بلاوکراوە لە سەر ئەو ڕۆژە نووسرابێت بە اصز (ا خ) لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوصی ژمارە 66 نووسیویەتی، کە دوایی بە پرسیار بەم دەر کەوت ئەو کەسایەتیە ئازیزە ناوی بەاصزی کاك اڕەحمان خانییە لە شاری دەربەندیخان، ئەمە وەك یەکەم ئاماژە دان بە ڕۆژی 14-4.
ڕۆژنامەکان ئەو ڕۆژانە باشترین بەڵگەنامەن بۆ ئەوەی بزانیین ئەم هەوڵانەی دراون بۆ دیاریکردنی ڕۆژی 14-4 بە ڕۆژی ئەنفال چەند کاریگەر بوونە لەو ڕۆژگارە جێگای خۆیان گرتوەو گەیشتوونە بە جێی مەبەست، توانیویانە ئەو داواکارییە بسەپێنن لە ئاستی گەل و کەناڵەکانی ڕاگەیاندنی ئەوکات یان نا؟.
ڕۆژنامەکانی کوردستان هیچ یەکێکیان تاکو ساڵی 1995 ئەو ڕۆژەیان بە ڕۆژی ئەنفال نەناساندووە، بۆ ئەم مەبەستە با چاوێك بە چەپکێك ناونیشان و مانشێتی ڕۆژنامەکانی ئەو کاتانە بخشێنین لە ڕۆژی 14ی چواردا .
کوردستانی نوێی ژمارە 66ی ڕێکەوتی 14-4-1992یدا لە مانشێتەکەی هاتووە: (سەرکەوتنێك لەگەڵ ڕژێم بەهای ئەو کاغەزەی نابێت کە لە سەری مۆر دەکرێت).
کوردستانی نوێ ژمارە660 ی ڕێکەوتی 14-4-1994، لە مانشێتەکەیدا هاتووە: (بەیانامەی م س ینك بۆ بەنەی کەچی دوایی هەڤاڵ ڕەسوڵ مەمەند)، لە ئیتحادی عەرەبی ژمارە 75 ی ڕێکەوتی 16-4-1994 یش هەمان بابەتە .
الاتحادی ژمارە 127 ڕێکەوتی 15-4-1995 لە مانشێتەکەی هاتووە، (امریکا قلقە علی حقوق الانسان خصوصا فی اقلیم الکردی بترکیا).
بەڵام کوردستانی نوێ ژمارە 962 ڕێکەوتی 14-4-1995 مانشێتەکەی بریتی بوو لە: (لە ژێر ڕۆشنایی ڕاپۆرتەکەی ئەکیوسدا بڕیاربوو دوێنێ ئەنجومەنی ئاسایش پڕۆژەی فرۆشتنی بەشێك لە نەوتی عێراق پەسەند دەکات) (هەرچەندە لەم ژمارەیەدا بابەتی زۆر لەسەر ئەنفال

لە لاپەڕەکانی ناوەوە بڵاو کراوەتەوە، لە ناویشیاندا بەیاننامەی ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان لەسەر 14-4 ڕۆژی ئەنفال، کە یەکەمین بەیاننامەیە بۆ بۆنەی ڕۆژی ئەنفالەوە تا ئەوکاتە دەرچووبێت، هەروەها چالاکییەکانی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان) ی تێدا بلاوکراوەتەوە، ڕۆژانی دواتریش لەسەر هەمان ڤیستیڤاڵ هەواڵ بڵاو کراوەتەوە، هەموو ئەوانەش لەسەر داواکاری ئەمە بوو.

هەرچی کوردستانی نوێی ژمارە 1262 ی ڕۆژی یەك شەممەی ڕێکەوتی 14-4-1996ە، لە مانشێتێکیدا هاتووە (تەنها بە دادگاییکردنی ئەنفالچییەکان ڕوحی شەهیدانمان شاد دەبێت)، ئەمەش دووای هەفتەیەك چالاکی ڤیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەکان لە هەولێرو شەقڵاوە، "لەوکاتە کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکووك ویستیان هەبوو 17-4 وەك ڕۆژی ئەنفال دیاریبکەن، بەڵام هەوڵەکانیان شکستی هێنا " .

هەرچی ڕۆژنامەی برایەتییە ژمارە 1920 ڕێکەوتی 14-4-1994 ە، لە مانشێتێکەی هاتووە: (هەژا مسعود بارزانی لە پرسەی خوالێخۆشبوو رسول مامەند ئامادە دەبێت)، هەرچەندە پەیامی برایەتی هەمان ژمارە لەسەر تاوانی ئەنفالە، وەلە هیچ ئاماژەیەك بە ڕێکەوتی 14-4 وەك ڕۆژی ئەنفال نەکراوە.

ڕۆژنامەی یەکگرتوو ژمارە 86 ی ڕێککەوتی 12-4- 1996 لە مانشێتێکیدا هاتووە:(فرە زمانی و فرە ڕەگەزی نیشانەی گەورەیی خودان و دەبێ بپارێزرێن، ڕیسوا بێت سیاسەتی جینۆساید و قڕ کران)" بەهۆی بەشداری کاك عەبدالڕەحمان سدیق لە ڕێکخستنی ڤیستیڤالی یەك و دووی کاریگەری لەسەر ڕاگەیاندنی یەکگرتوو هەبوو لەو ڕۆژگارە، لەسەر پێشنیاری ئەمەش ئەو مانشێتە نووسرا".

هەرچی ڕۆژنامەی ئاڵای ئازادی زمانحاڵی ئەوکاتی حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان بوو، لە ژمارە 68 ی ڕێکەوتی 11-4-1993 یدا لە مانشێتێکەی هاتووە: بۆ سەرخستنی دەست پـَیشخەری pkk، بەرنامەی هاوبەش و هاوکاری سیاسی، ئەرکێکی نەتەوایەتییە.

بەڵام لە ئاڵای ئازادی ژمارە 166 ی ڕێکەوتی 16-4-1995 دا هاتووە (ئەنفال بەڵگەی خۆڕاگری میللەتەکەمان و دڕندەیی دوژمنانە)، ئارمی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان لە لاپەڕە یەکدا بڵاو کراوەتەوە.

لە مانشێتی ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستانی ژمارە 2ی ساڵی 48 ی ساڵی 1992 هاتووە:(پڕۆژەی بەڵگەنامەی بەرنامەی..)، بەڵام لە ژمارە 94ی ڕێکەوتی 12-4-1993 هاتووە:(هەلومەرجی کوردستان وا دەخوازێ کە بە پەلە هەوڵی بەستنی کۆبونەوەی سەرکردایەتی سیاسی بەرەی کوردستانی بدرێ). وەلە ڕێگای کوردستانی ژمارە 104ی ڕێکەوتی 19-4-1994دا هاتووە:(بە بۆنەی یادی شەشەمین ساڵڕۆژی شاڵاوی ئەنفالە بەدناوەکان پێویستە بایەخێکی زیاد بە 182000 ئەنفالکراوو کەس و

کارەکانیان بدەین)، سەربارى ئەوەى بابەتى ڕێگامان کە سەروتارى ڕۆژنامەکەیە لەسەر ئەنفالە. بەڵام ڕێگاى کوردستانى ژمارە 152 ى بەروارى 11-4-1995 لە مانشێتەکەى هاتووە: (14 ى نیسان ساڵگەردى ئەنفالە شوومەکان و ڕەمزى گەورەترین تاوانى سەدام دژ بە گەلەکەمان)(ڕۆژى 14 نیسان ڕۆژێکى هەرگیز لە یاد نەچووە لە بیرو هزرى ڕۆڵەکانى گەلەکەمان. ئەم ڕۆژە هێمایەکە بۆ گەورەترین تاوان کە ڕژێمە شۆفینیستیەکەى سەدام دژ بە گەلەکەمان ئەنجامى دا).

بەم جۆرە دەبینیین لە ساڵى 1994 ەوە لە مانگى نیسان باسى ئەنفال کراوە، بەڵام لە ساڵى 1995 ەوە جەخت لەسەر دیاریکردنى ئەم ڕۆژە بە ڕۆژى ئەنفال کراوەتەوە، ئەوەش بە هەوڵى ئەمە بووە، راستەوخۆ پەیوەندى بە ڕۆژنامەکانەوە کراوە.

ڕۆژنامەى ووڵاتى ڕێکەوتى 15-4-1996 ژمارە 151 دا هاتووە: (یادى ئەنفالەکان هاندەرێکە بۆ سوور بوون لەسەر خەبات)، بەرنامەى ڤیستیڤاڵەکەش لە هەمان ژمارە لە دوا لاپەڕە بلاو کراوەتەوە.

لە ڕۆژنامەى بە پێشەوەى ژمارە 18 ى ڕێکەوتى نیسانى دا، لە سەروتارەکەى هاتووە1995 :(با یەکى ئایار بکەینە ڕۆژى بەرپاکردنى بزووتنەوەى شورایى جەماوەرى بۆ کۆتایى هێنان بەشەڕ و برسێتى)، هاوکات لە هەمان ژمارەدا بابەتێك بڵاوکراوەتەوە بە ناوى (کارەساتى ئەنفال و وەحشیەتى ناسیۆنالیزم).

ساڵى 1996 و لە یادى ئەنفالدا ڕۆژنامەکانى وڵات، ئاڵاى ئازادى، یەکگرتوو، پاڵە...... مانشێتەکەیان لەسەر ئەنفال بوو، ڕۆژنامەى ڕێگاى کوردستانیش ئەو ژمارەیەى سەرتاپاى بە ڕەش دەرچوو و مانشێتەکەشى لەسەر ئەنفال بوو.

هەوڵە پراتیکییە سەرەتاییەکان

بە یەکەمجار یادى ئەنفال لە ڕێکەوتى 15-4-1992 لە شارى سەید سادق ناو کابینەکانى شانەدەرى (350 ماڵ بوونە) بە شێوەیەکى سادە و خەرسکانە کراوەتەوە، ڕێکخەرانى بریتى بوون لە مستەفا مەلا ئەحمەد سەپى سەرى زەنگەنە، مامەستا حەسەن حاجى ستارى کفرى،محەمەد قەیتولى، نەوزاد شوانى"خەڵکى گوندەکانى نزیك چەمچەماڵ "، عەلى کارێزە.

لە ڕێکەوتى 15-4-1992 بە بەشدارى ئەو ئاوارانەى لە شاخاوەکانى ئەنفال رزگاریان ببوو، وە خەیان لە ناوچە جیاجیاکان ملە سورە بە کەلار، نەوجول بە دوز و قادر کەرەم و مەنیلە بە چەمچەماڵ .. ئاڵاى سپییان بەرز کردبوەوە، یادى ئالا سپییەکانى ئەنفالیان کردەوە، ڕۆژى پێشتر 14-4 باران بووە، بۆیە خستویانەتە کاتژمێر 8 بەیانى

ڕۆژی دواتر 1992-4-15، شانەی مەراسیمەکە عارەبانەی تراکتەر بووە، هەموو لافیتەکان وەك ئالا سپییەکانی ڕۆژی 4-14 سپی بوونە، بە ڕەنگــی ڕەش لەســەریان نوســیبوو، هەڵبژاردنــی ڕۆژەکە 4-14 بۆ یاداوەرییەکە بۆ راوێژی مام خەلیفە عەلی حەدەمین باوکی حاجی ئاسکە بووە، لەو مەراسیمەکە 50 قاتی تراکسەت دابەش کراوە بەسەر کچان و کوڕانی ناوو کابینەکان، عەلی کارێزە و مامۆستا حەسەن بەی 13000 دینـاریـان بۆ یـادەکە کۆکـردەتەوە، لەو بڕە 3500 دینـاری مستەفا زەنگەنە بەخشیویەتی.

لە پەرتووکی تونی مەرگ کە بەڕێز کاك زیاد عەبدولڕەحمان " نەجمەدین فەقێ عەبدوڵا" نووسیویەتی هاتووە: (((c.d.a.w.e) لە ساڵی 1993 هەمان ڕۆژی 4-14 بە ڕۆژی یادکردنەوەی هێرشەکانی ئەنفال داناوە و یادی کردەوە.

هەروەها دەنووسێت: ((لە هەمان ڕۆژی ساڵی 1994 یش دا یادی ئەو ڕۆژە لە سنووری پارێزگای کەرکووك لە گەرمیان کرایەوە، پەیدەچێت ئەو ڕۆژە لە داهاتوودا ببێتە یادی قڕکردنی بە کۆمەڵی گەلی کورد(پەرتووکی تونی مەرگ –ل9). لێرەدا نووسەر وشەی پەیدەچێت بەکار دەهێنێت ئەگەرێك دادەنێت بۆ بوونی ئەم ڕۆژە بە ڕۆژی یادی قڕکردنی بە کۆمەڵی گەلی کورد، نەك بە کردنی بە ڕۆژی ئەنفال .

سەبارەت بە هەمان چالاکی ساڵی 1994، ساڵی 1994 لە ژێر درووشمی (دیــاریکردنی چارەنووســی ئەنفالکراوەکــان) کۆمیتەی بالــای یادکردنەوەی ڕۆژانی ئەنفال لە یادی 6 ەمین ساڵەی کارەساتی ڕۆژانی ڕەشی ئەنفالە بەدناوەکانی بەعس. لە ڕۆژانی 14-15-4-1994 زنجیرە چالاکییەکی لە کەلار و سمود ئەنجامدا، لیژنەی سەرپەرشتی یادەکە لە لایەن مەڵبەنــدی کەرکــوکی ینــك و هاوڕێیــانی شیوعی-حشکــع- محەلــی کەرکــووك و یەکێتــی هونەرمەنــدانی کوردســتان سـازدرا بــوو (ك ن 1994-4-18 ژمارە 663).

لە دەڤەری گەرمیان بەرصزان ڕەحمان خانی، تەها سولێمان، سەردار عەبدوللە، دڵشاد تالەبانی، …. ……. چالاکانە کاریان لەسەر دۆزی ئەنفال کردووە لەو ڕۆژانە. کاك سەردار عەبدوللە بە منی الگەیاند بە ســاڵی دواتــر مەبەســتی 1996 ە، کە بینیمــان لە 14-4-1995 لە هەولصر یادی ئەنفال بە بەر فراوانی کرایەوە، ئصمەش لەوە بە دواوە سوور بوین لەسەر دیاریکردنی 14-4 وەك اڕۆژی ئەنفال.

هەروەها بەڕێز تەها سلێمان لە وتارێك بەناوی (هەشتا ماوین، چــواردەی چــوار؟) لە ڕۆژنــامەی کوردســتانی نــوێی ژمــارە 9153 ی ڕێکەوتــی 21-4-2024 دا دەنووســێت: (هەردوو مەڵبەنــدو کۆمیتەی پارێزگای کەرکوکی حیزبی شیوعی بەهاوبەشی یادەکەیان گێڕا، نەك حیزبی شیوعی هاوکاربێت، پاشان (شێخ سدیق، تەها سێیمان) ئەندامی

لیژنەی باڵای یادەکە بووین).
هەر سەبارەت بەو یادکردنەوەیە بەڕێز دەشاد تاڵەبانی لە ڕۆژی 17/4/2024 لە ژمارە (9150) ی ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ وتارێکی بە ناوی (ڕاستکردنەوەیەك بۆ وتاری: چۆن 14 ی 4 کرا بە ڕۆژی ئەنفال؟) نووسیووە”
تیایدا هاتووە (لە مانگی 1ی 1994 کۆمیتەیەکمان دامەزراند بۆ سازکردنی مەراسیمی یادکردنەوەی ئەنفال لە ڕزگاری (سمود) و کەلار. کۆمەڵێك چالاکی ترمان لە سلێمانی، چەمچەماڵ، باوەنور و گەپتەپە کرد، بە هاوکاری دەیان نووسەر و هونەرمەند. ڕۆژی 14ی 4 مان دیاریکرد وەك یەکەم ڕۆژی یادەکە کە لەو ڕۆژەدا زۆرترین قوربانی ئەنفال لە ملە سوورە کەکرابوونەوە......
لە 14ی 4ی 1994 مەراسیمەکە بە نمایشی پرۆسەی ئەنفال لە ڕێگای ملە سوورەوە دەستی پێکرد، وەك چۆن ڕوویدابوو وەك خۆی بە عەرەبانە و سەرباز و ئۆتۆمبیلە سەربازییەکان و تەلبەندەوە پیشاندرا، لەگەڵ کۆمەڵێك شانۆ و نمایشی تر. لایەنەکانیش وتاریان هەبوو(پارتی دیموکراتی کوردستان لە کۆمیتە و چالاکییەکان بەشدار نەبوو، بەڵام وتاری هەبوو)، چەندین کۆڕ و کۆبوونەوە لە هۆڵەکانی کەلار لە ماوەی 3 ڕۆژدا بەردەوام بوو، دەیان نووسەر و ڕۆشنبیر و شاعیری وەك شێرکۆ بێکەس، د. حەمەی حەمە ساڵەح بەشدارییان کرد.
ڕێپێوانی ژنانی ئەنفالمان ڕێکخست بە بەردەم بارەگای نەتەوە یەکگرتووەکان لە سلێمانی و پێدانی یاداشت بەوان، لە گەڵ ڕێپێوانی 182 مندالە بە چراوە بە بەردەم بارەگاکەیان، بە هاوکاری خوالێخۆشبوو حوسەین مسیری، ئاری بابان و دەیان هونەرمەندی تر لە یەکێتی هونەرمەندانی کەرکوك و سلێمانی و چەندین چالاکی تریش. ......دەیان کەسی دیکەش ڕۆڵی هەبوو بە سەرکەوتنی، لەوانەی بیرم مابێت د.عەدالەت عەبدوڵڵا، سەبوور(هەمن چاوسەوز)، ڕەحمان خانی، ئیبراهیم باجەلان بەرپرسی ئەو کاتەی ئێزگەی گەرمیان، جەمیل پیروەیس، ڕزگار حاجی حەمید، سەلام عەلی، سەربەست ئەحمەد، ئەمین ساڵح و دەیان کەسی تر لە یەکێتییەکان.” ناوی ئەوانەی دەرەوەی ینکی نەنووسیووە، مێژوو ئاوا نانووسرێتەوە”.
.(https://knwe.org/KU/ArticleDetails/4752
هەروەها دەڵێت :(دروشمیشمان کردنی 14ی 4 بە ڕۆژی ئەنفال و بە جینەدساید ناساندنی ئەو تاوانە بوو.)…. لە کاتێك من وەك نووسەری ئەم بابەتە هەموو ئەرشیفی ڕۆژنامەکانی ئەوکات بە تایبەت هەردوو ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستان و کوردستانی نوێ کە حیزبەکانیان یادەکەیان ڕێکخستبوو گەڕاوم، نە دروشمە َکی وام دۆزییەوە، نە بەیاننامەیەك بە بۆنەی ئەو یادەوە، نە وێنەیەك دروشمەکەی لەسەر

نووسرابێت، تا راستی دروشمەکە دەربخات، بۆیە پێی ناچێت ئەم دروشمە راست بێت، ئەو سەردەمە هوشیاریشمان لە بواری جینۆسايد زۆر سادەو لاواز بوو.
ئەمە لە کاتێکدایە گردبونەوەی بەردەم نەتەوە یەکگرتووەکان خاتوو فائیزە فوئاد و تەها مامشەیی لە رێکخەرانی بوونە، فائیزە فوئاد نوێنەری خۆپیشاندەران بووە بۆ چوونە لای بەرپرسانی نەتەوە یەکگرتووەکان" لە هەمان چالاکیدا سورانی مامە حەمەو خوشکەکانی بەشدار بوونە وەك کەسوکاری ئەنفال و قوتابی لە قوتابخانەی حەمدی تێکەڵاوی سەرەتایی بەشدار بوونە کە زۆربەیان ئاوارەی کەرکوك بوونە".
هەروەها فایزە فوئاد لە بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنی دەڵیت" من پێشنیارم کرد بۆ کۆمیتەی ئەنفالەکان (c.d.a.w.e) کە 4-14 بکرێتە رۆژی ئەنفالەکان".
"(c.d.a.w.e) یەکەم گروپی بێ مۆڵەتی رێخکراوە کاری بۆ ئەنفال کردوەو زۆربەی ئەندامەکانی سەر بە ینك بوونە، لە نیوەی دووەمی 1992 لە لایەن نەجمەدین فەقیچ عەبدولاو فائیزە فوئادەوە دامەزراوە، کاری پڕ بەهایان کردووە، دوای بلاوکردنەوەی ناوی جاشەکان لە لایەن ی ن ك ەوە راگیراوە)".
نا بێت ئەوەش لە یاد بکەین لە ئایاری ساڵی 1994 شانۆگەری وەرزێکی شووم لە شاری هەولێر پێشکەشکرا کە بەڕێزان فەخرەدین گەرمیانی، خاڵە حەمرین، لالۆ ڕەنجە، حەسەن گەرمیانی، فەخرەدین گەرمیانی و ...... کۆمەڵێك دڵسۆزی دیکە ڕۆڵیان تێیدا هەبووە، گوزارشتی لە تاوانی ئەنفال دەکرد، وەلێ بە ئامانجی دیاریکردنی 4-14 نەبوو بە ڕۆژی ئەنفال، لێ رۆڵی پۆزەتیفی هەبوو لە ناساندن و وەبیر هێنانەوەی تاوانی ئەنفال و گرنگیدان پێی و هوشیارکردنەوە .

ڤیستیڤاڵی ئەنفالەکان بۆ دیاریکردنی 4-14 بە رۆژی ئەنفال

پێشتر بە پەرتەوازەیی یادی تاوانی ئەنفالمان دەکردەوە، وەلێ جێگای ناگرت بۆ دیاریکردنی رۆژێك بۆ ئەنفال، بانگەوازی ڤیستیڤالی یەکەمی ئەنفالەکان لە 12-3-1995 بۆ ئەنجام دانی یەکەم ڤیستیڤال لە هەولصر بڵاو کرایەوە، لە 4-14 ڤیستیڤاڵەکە بۆ ماوەی یەك هەفتە لە هۆلی میدیا بەردەوام بوو، بەرفراوانترین و رێکخراوترین یادکردنەوە بوو تاکو ئەوکات، ئەم بەاصزانە اۆلیان لە ئامادە کردن و سەرکەوتنی گصاا جگە لە بەندە ((محمد ملا سدیق –لالۆ اەنجدەر –سەدرەدین خۆشناو- ئەندازیار عەبداڵەحمان سدیق، فاتیح شەیدا- کەریم غەفور" کەریمۆك" –د.کەماڵ غەمبار، قادر نادر-فریاد هیرانی-

ئاشتیی سور ” دارا و پایز” -هاوار مستفا خان-سزان مام-بدرالدین ساح-نیهاد دزیی-کریم سرکش-هردی سردم –دشتی برزواری -مامستا احیم-عوسمان عمر(عوسمانی ختم) -ازگار مام بر- مامستا فرهاد خالید-نیهاد جامی –تحسین فایق-ئاوار خان-کریم ملا- هونرمند محمد ئیسماعیل- پارزر دلر محمد شریف -سلاح مزن – ئازاد سلمان و گشمرد هاوکاری رژنامی رگا و همن حساری و شفیق حاجی خدری و کنر جمیل و شوقی دارتوو و و عدنان کچر و خالید کاوز و ئازاد و محمد مشیر و ......هتد.

هروها باصزان ازگار شوانی و ازگار حساری و فواد سدیق ل رژنامی اصگای کوردستان و کاك ستران عبدلل و کاك دلشاد عبدلل و ئیسماعیل عبدالکریم ل رژنامی کوردستانی نوص و کاك غازی حسن و ئیدریس شیداه و کاك بصکس حمد قادر ل رژنامی ئالای ئازادی ملازم چت ل رژنامی رزگاری بشداری کاریگریان کرد ل گی پشتیوانی و بشداری و ژنامکانیانو، تنانت کاریگریان لسر ژنام و اگیاندنکانیان دانا ب ئوی 14-4 وکو ژی ئنفال بناسن.

ب سالی دواتر 1996 جگ لو باصزانی ناویان ل ڤیستیڤای یکمدا هاتوو، باصزان سرهد تفیق –شوان داودی –غازی حسن-گرفتار کاکیی- هردوو مامستای هصزاو تصکشر خالید دلصر و سعید ناکام و پای خالید دلر و هیوا ناسیح و ئسکندر جلال و فرحان و خالید کاوس و ئازاد و ،،،، هتد بشداری چالاکانیان کرد.

دیار ئاماژم ب زر ناو دا ل سرو، کسانی تدا بوو وك مامستا خالید دلر و مامستا بدردین حمساح و کاك نیهاد دزیی و شوان داودی و سرهد تفیق و ئرخوانی کچی ل ڤیستیڤای دووم زر ماندوو بوون، کسانی دیکش بشداریکی مزیان کرد بام ناکرت ناویان ل یاد بکرت، پشتیوانییکی معنوی بوون ب یاداوریک .

ئو سا ب داواکاری ئصمو ب هاوکاری باصز کاو نادر پارت و اصکخراو سیاسی و اشنبیریکان دیان بیاننامیان ل رکوتی 4-7 و درکرد ب بنی 14-4 و ناساندنی وك ژی ئنفال، لو ب دواو ئیتر 14-4 وك اژی ئنفال بوو ب ئمری واقیع.

بشك ل بشداربوونی چالاکییکانی ڤیستیڤای یکم جگ ل بشداربووانی پشانگای کاریکاتر “کاك گرفتار کاکیی” و بش هونریک: عبدالزاق سافی، سلاح مزن، سدردین خشناو، فاتیح شیدا، فریاد هیرانی، کریم غفور، عل محمود،

عەبدالڕەحمان سدیق، ناڵە حەسەن، بەهرە موفتی، ئیدریس شەیداهۆ، خالید عوسمان، سۆزان مامە، بەختیار مامە، سەرهەنگ ئیسماعیل، زانا خالید.

بەیاننامەکان

ساڵی 1995 یەکەم بەیاننامە بە بۆنەی 4-14 ڕۆژی ئەنفال، ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان و دواتر دەزگای ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان دەریان کرد، هەرچەندە لە بەیاننامەکەی یەکگرتوودا هاتووە (ئێمە لە ئاوا ڕۆژێکدا کە یادی ئەو کارەساتە بێ دینی یە دەکەینەوە ،داوا لە هەموو دەزگاکانی ڕاگەیاندنمان دەکەین، کە وەك تاوانە جینۆسایدییەکانی سەدەکانی ناوەڕاست و، جەنگە جیهانییەکان و، کارە بە کۆمەڵ کوژییەکانی ستالین و هیتلەر، لە قەڵەمی بدەن و ،گڵاوی نیازی ڕژێم لە بەکارهێنانی وشەی (ئەنفال) ڕسوا بکەن و، وشەو زاراوەیەکی بۆ بەکار بێنن کە ڕێسی پیلانی هەڵوەشێنێتەوە) ئەمە بەشێك بوو لە بەیاننامەی مەکتەبی ڕاگەیاندن بە بۆنەی یادی کارەساتی بەناو ئەنفالەوە – یەکگرتوو ژمارە 37)، دیارە ئەم هەوڵەش لە لایەکەوە دڵسۆزییە بۆ پرۆسەکە، لە لایەکی دیکەوە بەشێك بوو لە نەخشەکانی پارت و لایەنە ئیسلامییەکان بۆ سڕینەوەی وشەی ئەنفال، نە چەسپینی لە کۆمەڵگای کوردەواریدا، کە لەگەڵ بۆچوونەکانیان ناهاتەوە سەبارەت بە بەکارهێنانی دەستەواژەی ئەنفال.

چیتر کرا

ساڵی 1996 بەهۆی سەرکەوتن و دەنگدانەوەی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان هەوڵەکان گەورەترەوە بوون، بە هەوڵ و کۆششی ڕێکخراوی ئاوارە و ئەنفالەکان لیژنەی سەرپەرشتی لە شارەکانی هەولێر و شەقڵاوە پێکهێنرا، هەروەها داوا لە حزب و ڕێکخراوە سیاسی و جەماوەری و ڕۆشنبیرییەکان کوردستان کرا، بەیاننامە بەبۆنەی 4-14 دەربکەن و لافیتە لەو یادەدا بنووسن و لە شوێنە گشتییەکان بە تایبەتیش دەوروبەری هۆڵی میدیا لە شاری هەولێر هەڵیواسن، کە شوێنی سازدانی ڤیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەکان بوو، تاکو شاری هەولێر سیمای ئازییەت باری گشتی بە خۆوە بگرێت.
لە ساڵی 1996 لیژنەی کاری هاوبەشی حیزبە کوردستانیی□کان لە 4-1 ەوە بەیاننامەی هاوبەشیان دەرکرد لەسەر 4-14 و ناساندنی وەکو ڕۆژی ئەنفال، کە لە 7 حیزبی کوردستانی پێك هاتبوون، سەرباری ئەم لایەنانەی خوارەوە: بزوتنەوی موسڵمانانی کوردی فەیلی –سەرکردایەتی شۆڕگێڕ --حزبی اتحادی تورکمانی–کۆمەڵەی جوێلۆجی کوردستان- یەکێتی

مامۆستایانی کوردستان-یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان-ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان-حزبی سۆسیالستی کوردستان-یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان-دەستەیەك لە ڕا بەرانی بزووتنەوەی کرێکاری-کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی گەرمەسێر بەیانیان دەرکرد.
سەرباری ئەوەی دەیان پارت و ڕێکخراوی سیاسی لافیتەیان بە داواکاری ئێمە لە ناو هۆڵی ڤیستیڤاڵەکەو شەقامەکانی هەولێر و بەردەم بنکەو بارەگاکانیان هەڵواسی کە تا ئەو کاتە کوردستان و شاری هەولێر دیاردەی راگەیاندنی گەورەی وای بۆ تاوانی ئەنفال و کۆمەڵکوژی بەخۆوە نەبینیبوو، ئەو لافیتەو بایاننامانەش هەموو بە سوپاسەوە بە داواکاری ئێمە دەرکراون.
ئەم بروسکەی پشتگیریانەش گەیشتنە بەڕێوەبەرانی ڤیستیڤاڵەکە: (دەستەی ڕۆژنامە نووسانی ئازاد-حزبی الاتحادی تورکمانی-مکتب سیاسی- تیپی شانۆی نیشتمان-مەکتەبی پەیوەندییەکانی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان-حزب الاخاو تورکمانی -مکتب سیاسی- بزاڤی خوێندکارو لاوانی کوردستان-سکرتارییەتی باڵا- حیزبی ڕزگاری کوردستان-مەکتەبی سیاسی --مەڵبەندی ڕۆشنبیری میزۆپۆتامیا-یەکێتی پێشەنگانی کوردستان-کۆمەڵەی جەنگاوەرانی پێشەنگی کوردستان-کۆمەڵەی جیۆلۆجی کوردستان-یەکێتی بێکارانی کوردستان-کۆمەڵەی ئاوارەکانی کوردستان-ڕێکخراوی جیهانی بۆ داکۆکی کردن لەمافی مرۆڤ(ئەمیندداری گشتی)-بزوتنەوەی ڕۆشنبیرانی ئاشتیخواز-هەولێر-کۆمەڵەی نەتەوەیی کورد-مەڵبەندی چوار-کۆمیتەی ڕێکخستنی هەولێری حیزی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق-کۆمەڵەی فەرهەنگ و ئاوەدان کردنەوەی باڵەکەیاتی-یەکێتی ژنانی کوردستان-مەکتەبی سکرتاریەت-ئەنجومەنی پارێزەرانی کوردستان-تیپی شانۆی ڕۆژی نوێ-بزووتنەوی دیموکراتی گەلی کوردستان-کۆمەڵەی زیندانیە سیاسییەکان-مەکتەبی تەنفیزی یەکێتی جوتیارانی کوردستان-خوێندکارانی یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان-کۆمیتەی پارێزگای هەولێری حیزبی شیوعی کوردستان-کۆمەڵێك لە ڕۆشنبیرانی شاری هەولێر-کۆمیتەی تایبەتی مەکتەبی سیاسی ی ن ك-خوێندکارانی پەیمانگای هونەرە جوانەکان-ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان-لەشکری 16 دەشتی هەولێر ینك-تیپی شانۆی حەمرین-کۆمەڵەی ئافرەتانی کوردستان-ڕێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ لە کوردستان (کوردستان ۆچ)-ناوەندی هەولێری پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان -ڕادیۆی ڕێگای کوردستان-ڕێکخراوی تێکۆشانی ڕەنجدەرانی کوردستان-ڕێکخراوی ڕەوتی بەلشەفیك-یەکێتی گشتی قوتابییانی کوردستان).
ئەم لایەنانەی سەرەوە ناویان هاتووە، زۆربەشیان بە هەڵواسینی

لافیتە لە دەرەوەی هۆڵی ڤیستیڤاڵ بەشداریان کرد.
ئەم لایەنانەی خوارەوەش تەنها لافیتەیان لە ڤیستیڤاڵەکەدا هەبوو: (بیرەی پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان- یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان- ڕۆژنامەی ووڵات-ڕۆژنامەی شمس وەتەن-حیزبی شیوعی عێراق-پارتی کرێکارانی کوردستان-لیژنەی پارێزگای کەرکوکی حیزبی شیوعی کوردستان-یەکێتی ئافرەتانی زەحمەتکێشان-لقی هەولێری حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان-کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان-ڕادیۆی نیشتمان-حیزبی شیوعی کوردستان مەکتەبی سیاسی-کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکووك- کۆمەڵەی ڕوناکبیری و کۆمەڵایەتی گەرمەسێر –مەکتەبی مافی مرۆڤی ی ن ك-یەکگرتووی خوشکانی ئیسلامی کوردستان).

پێشانگای کورد قڵان

هەروەها ئەم هونەرمەندانەش بە تابلۆ بەشداریان کرد لە پیشانگای کورد قڵان: (جوهەر محەمەد خدر-دارا محەمەد عەلی-دلێر محەمەد شەریف–سلێمان شاکر–سەربەست عومەر–سێران-جعفر محمد غریب-جماڵ مشیر-عبداڵلە سەراج-فیسەڵ عوسمان-کامران – ڕزگار فقێ عبداڵلە-ئازاد ئەنوەر-گرفتار کاکەیی)(چارەنووس ژمارە 2 –حوزەیرانی 1996)*.

شانۆگەری ئەنفالستان

شانۆگەری (ئەنفالستان) ئامادەکردن و دەرهێنانی: کەریمەك غەفور نواندنی: هاوار مستەفا خان، کەریم مەلا، سۆزان مامە، جەلال ئەنوەر، عەلی سیاسی، کەریمەك غەفور، بەرهەم محەمەد، هەردی حسەن، کامەران عەبدولوەهاب، شیلان سەدرەدین، عەبدولقادر محەمەد، گوڵالە عوسمان، گۆران حسەن، رزگار ئیسماعیل، ڕێوا دڵشاد وەسانی، ئازاد ئەنوەر، ئەحمەد عەدە.
لەرێکەوتی ۱۹-٤-۱۹۹٥ لە چوارچێوەی چالاکییە هەفتەییەکەی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان نمایش کرا، لە هۆڵی میدیا-هەولێر.
ڤیستیڤاڵی یەکەم بە شانۆگەری شەقام لە ناوەندی رۆشنبیری سەردەم لە قەلاوە بۆ هۆڵی میدیا بەناو بازاڕدا دەستی پێکرد، هەردوو پەرلەمانتار عیدە بابا شێخ و نەهلە خان لە لیستی ینك بەشدار بوون تیایدا.
شانۆگەرییەکە لالە رەنجدەر، تەحسین فایەق، نیهاد جامی، کەریمەك، ئاوارە خان ئامادەیان کرد و زۆری دیکە بەشداربوون تیایدا.

بەشداربووان بە بەرهەم لە ڤیستیڤاڵی دووەم: عەزیز وەهاب محەمەد،

کەمال غەمبار، محەمەد ساڵح ئامەدی، د.ئاسۆ عەبدوڵا، ئارام، شەفیق حاجی خدری، مامۆستا ئەحمەد چاوشین، د.ڕەشاد میران، مامۆستا بهائالدینی جوتیاران، حەسەن جاف، عەبدالڕەزاق مەرزنگ، غازی حەسەن، عەلی مەحمود محەمەد، جەلیل کاکە وەیس، سەرفراز نەقشبەندی، سەدرەدین خۆشناو، ئارام سەلیم، کەریم غەفور، مامۆستا عەبدالڕەحمان سدیق.

هەوڵێکی دیکە

کاك تەیب جەبار لە ژمارە 9147 ی ڕۆژنامەی کوردستانی نوێی ڕێکەوتی 2024-4-14 دەرچووە بابەتێکی بلاوکردۆتەوە بەناوی (چۆن 14/4 کرا بەساڵڕۆژی ئەنفال؟)،لە وتارەکەیدا دەڵێت: (تا ساڵی 1996 هیچ کاتێك دیاری نەکرابوو بۆ بەرزڕاگرتنی یادکردنەوەی ڕۆحی ئەنفالکراوان و یادی ئەو تاوانە، واتە هیچ مەراسیم و یادکردنەوەیەك نەبوو، نە لەلایەن حکومەتی هەرێم و نە لەلایەن حزبەکانەوە.) ، دەبوایە دەستەی نووسەرانی کوردستانی نوێ چاکەیەکیان لە گەڵ بەڕێزی بکردبایە و بەهۆی ئەوەی بابەتەکەی من لە بەردەستیان بوو، بۆیان بڵاو نەکردایەتەوە، بۆ ئەوەی نەکەوێتە ناو ئەو هەڵەیەوە، چونکە زۆر بە وردی و بە سەرچاوەوە هەموو ئەوانەی وترا بوون و ئەوەی کرابوو دیاریم کردبوو.
پاشان بەڕێزی دەڵێت (دەستنیشانکردنی یادی ئەنفال بە دەستپێشخەریی حکومەتی هەرێم نەبوو، هەروەها بە دەستپێشخەریی حزبەکانیش نەبوو، بەڵکو بە دەستپێشخەریی کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵەی ڕووناکبیری و کۆمەڵایەتیی کەرکوك بوو.
ئەنجامی ئەو جموجوڵە و دیدار و گفتوگۆیانە خۆی لە بەستنی کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵەکەدا نواند. وەك لە بیرم بێت مانگی پێنج یان شەشی ساڵی 1995کۆنگرەکە لە شاری هەولێر بەسترا، لە هۆڵێك بوو سەربە دەزگایەکی وەزارەتی تەندروستی بوو، نزیك بینای ئێستای پارێزگای هەولێر. …..
هەموو قایل بووین بە ڕای کۆتایی کاك عوسمانی حاجی مەحمود کە ڕۆژی 14/ 4/ 1988و ڕۆژانی دواتر سەختترین شەڕ کرا و زۆرترین خەڵك ڕاپێچی ئۆردوگاکان کران.) . لەڕەشدا باوەڕ ناکەم کاك عوسمان وتبێتی شەڕەکانی 4-14 و ڕۆژانی داتر سەختترین شەڕ کرابێت، چونکە 4-14 کۆتایی بوو، هەڵەیەکی دیکەش ئەوان باوەڕیان وابوو 4-17 بکرێتە ڕۆژی ئەنفال لەو کاتەدا.
پاشان بەڕێزی دەڵێت (…… . یەکەمجار بە ڕەسمی یادی ئەنفالکراوان لەو ساحەیە لە ڕۆژی 14/4/ 1996 لە سلێمانی کرایەوە. من ئەوکاتە

دەوامم لە هەولێر بوو، بەڵام لەبەر یادەکە هاتمەوە بۆ سلێمانی و کەمێك پێش وادەی دیاریکراو چووم بۆ ساحەکە، کورسییەکی زۆر دانرابوو و شانۆیەك سازکرابوو لەگەڵ مایکرەفۆن و ئامێری دەنگ، خەڵکێکی زۆر لە ریزەکانی دواوە لەسەر کورسییەکان دانیشتبوون و برادەرانی دەستەی لقی کەرکوك بەپێوە وەستابوون، لە لێپرسراوانیش تەنیا رەحمەتی (جەبار فەرمان) لە ناوەڕاستی ریزی پێشەوە بە تەنیا دانیشتبوو. کە لە سەیارەکە دابەزیم، چاکوچۆنیم لەگەڵ برادەرانی لقدا کرد، کاك جەبار فەرمان ئیشارەتی بەم کرد چوومە لای ئەو دانیشتم، پاشان لێپرسراوانی تر هاتن و ساحەکە پڕ بۆوە و ڕێوڕەسمەکە دەستیپێکرد. لەو ساڵەوە یادی ئەنفال لە 14/4ی هەموو ساڵێك دەکرێتەوە و بۆ یەك رۆژ هەموو ڕێوڕەسمی یادەکە تەواودەبێت. . (https://knwe.org/KU/Details/17082

لە راستیدا ئەوە یەکەم یادی ئەنفال نەبوو، بەڵکە یەکەم چالاکی کۆمەڵەی روناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکووك بوو.

چەسپینی رۆژەکە

هەرچەندە ڤیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەکان یاساغکرا و ڕێگە لە ئەنجامدانی گیردرا لە شاری هەولێر بە فیتی کۆمەڵەی روناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکوك، لەبەر ئەوەی بە بودجەیەکی زەبلاح و بەکارهیچنانی دەسەلات لە سەندنەوەی هەڵ لەمان نەیانتوانی هیچ بکەن، منیش تۆمەتبار کرام بە تێکدانی لافیتەی بەدر کە هەلچی پیشانگایان بۆ ئەوان لیچ سەندینەوە، وەلێ کە مەممنوع کرا زیاتر مەرغوب بوو، گرنگ ئەوەیە پەیامەکانی چەسپی و لە کۆتاییدا ڕۆژێك دیاریکرا بۆ ڕۆژی ئەنفالکراوەکانمان، لەو ڕۆژەدا خەم و داواکارییەکانمان یەك دەخەین، خامەکانمان دابەش دەکەین، بە چاو بە ئازیزانمان دەگرێین، بە بیر ڕێگایەك دەدۆزینەوە بۆ بە یاساییکردن بە مێژووکردنی و بە جیهان ناساندنی وەك تاوانی جینۆساید، بە دەست و دەنگێکی بەرزیش ئازایانە دەڵێین سەرجەم تاوانکاران بەجیاوازی بە بەردەم دادگا.

تێکدانی ڤیستیڤاڵی دووەم

کە ڤیستیڤاڵی یەکەم دەنگ و سەدای گەورەی دایەوە لە ناو خەڵك و کەناڵی راگەیاندنەکان، کۆمەڵەیەك لە هەولێر لقێکی هەبوو بە ناوی کۆمەڵەی روناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکوك کە بەڕێز جەلال جەوهەر ئەو کات بەرپرسیان بوو لەو بەشە، لە لایەکەوە دەیانویست رۆژی 17-4 بسپێنن وەك رۆژی ئەنفال، لە لایەکی دیکەوە کەوتنە خۆ ئامادە کردن

بە یادکردنەوەی ئەنفال و دەیانەویست هەوڵەکە لە ئێمە بسەننەوەو خۆیان پێی هەڵبستن، هەروەها سەردانی وەزارەتی ناوخۆیان کرد مۆڵەتی ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان وەربگرنەوە و بە خۆیان ڕێکخراوێك تۆمار بکەن بە ناوی ئەنفالەکان، هەروەها داوایان لە قوربانیان و هونەرمەندان کرد بەشداری چالاکییەکانمان نەکەن.
لە کاتێك ئێمە هۆڵی میدیاشمان لە چەند مانگ زووترەوە گرتبوو، ئامادە بووین هۆڵەکە بە ئەوان بەجێ بهێڵین و مەراسیمەکەی خۆمان لە 7ی نیسانەوە ئەنجام بدەین، هەشتا لە گێچەڵ کردنی خۆیان نەکەوتن، سەرەتا مۆڵەتی ڕۆژی 14-4 یان لێ سەندینەوە، کە بینییان سەدان لافیتە بە پشتیوانی ڤیستیڤاڵەکەمان لە ناو هۆڵی میدیاو دەوروبەری هەڵواسراوە، دەیان بەیاننامە بە پشتیوانیمان دەرکراوەو بەشداری بەرفراوانی نووسەران و هونەرمەندان لە ڤیستیڤاڵەکەی ئێمە وە پەراوێز کەوتنەوەی ئەوان، تەنانەت مەکتەبی سیاسی ینك بە 10000 دینار پاڵپشتی ئەمیان کرد، ئەوجا بە پشتیوانی خوالێخۆشبوو جەبار فەرمان مۆڵەتی گرتنی هۆڵی میدیا و گەلەرییەکەیان لێمان سەندەوە دایان بە سەوڵەی بەدری سەر بە مەجلس ئەعلای ئیسلامی، بە شەوەکەی لافیتەکانیان بە پیسایی تێکدراو تۆمەتەکەیان خستە سەر من، لە لایەکی دیکەوە کاریگەرییان لەسەر یەکێك لە رزگاربووانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان دانا لەسەر مینبەر لە کاتی سمیناردا بەدەنگی لێکرد و وەلامی پرسیاری کۆڕگەکەی نەدایەوە، وێڕای هەموو ئەو گێچەڵانە بەڵام شکستیان هێنا.